

۱۲۹.

دانشگاه تهران
دانشکده بهداشت
پایان نامه
برای دریافت درجه فوق لیسانس
علوم بهداشتی

(M.S.P.H)

در رشته آموزش بهداشت

موضوع

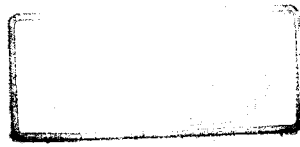
آموزش پویه های اجتماعی بهداشت و تغذیه خانواده
براهن مائیس

استاد محترم : خانم دکتر بهین دشت نویدی کسمائیس

نگارش

حمین بهین دشت نویدی

سال ۱۳۵۰

۱۲۹.

تقدیم بمسئله :

استاد عالیقدر سرکار خانم دکتر بهین دخت نویدی کسماغی
که با افکار بلند و تلمذ در مکتب عالیہ ایشان همراه با الطاف
بیکران و راهنماییهای مدبرانه‌ای که بر من مصایقه فرمودند توفیق
تهیه و گردآوری این مجموع میسر گردید و چون همیشه قالب
الفاظ جوایگوی تمامی احساسات و قدرانی‌ها نتواند بود با
توجه به کوتاهی و نارسا بودن لفظ و لسی عمق و عظمت احساس
امید است سپاس فراوان اینجانب با اجابت قبول مباحی گردد .

الفی
 "فهرست طالعالب"

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱	مقدمه و اندیشه انتخاب موضوع
۶	تاریخچه افزایش جمعیت
۸	رشد جمعیت
-	کشورهای پیشرفته
۹	مالک در حال توسعه
۱۰	از یاد جمعیت و نتایج آن
۱۵	رابطه جمعیت و غذا
۱۶	سرزمین های نرسیده
۲۲	رابطه نرسندی و افزایش جمعیت
۳۱	کنترل موالید و رفاه اجتماعی
۳۵	اسلام و بهداشت و تنالیم خانواده
۴۰	شرایط و ضمانت های ازدواج در شرع اسلام
۴۴	گذشته و حال و آینده
۵۱	آموزش مسائل جمعیتی

ب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۵۳	تحقیق در مسائل اجتماعی
۵۷	مشکلات آموزشی
۶۴	آموزش بهداشت چیست
۶۵	اصول و مراحل آموزش بهداشت و تناسخ خانواده
۷۱	ارق آموزش بهداشت در کنترل موالید
۷۷	پیشنهادهای
۷۹	خلاصه

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

مقدمه و انگیزه انتخاب موضوع

یکی از مسأله‌هایی که از سال‌های پیش بخصوص بعد از جنگ بین‌الملل در م توجه دانشمندان، علمای و کارشناسان امور اجتماعی را بخود جلب کرده موضوع ازدیاد نفوس و اثراتی است که این امر در گرسنگی و فقر و کمبود مواد غذایی دارد.

در سال‌های اخیر مطبوعات جهان در ستگای آماری و بهداشتی از این مسئله بنام "بزرگترین مسئله قرن" سخن میگویند طبق آمارهای منتشر شده از طرف کارشناسان سازمان ملل متحد جمعیت در نیاد رمدت ۷۰ سال اخیر از یک میلیارد و پانصد و پنجاه میلیون نفر به سه میلیارد و پانصد و پنجاه میلیون نفر افزایش پیدا کرده است در حالیکه کمبود مواد غذایی - مسکن و آموزش و پرورش را منگیر بیش از ۲ میلیارد نفر از مردم دنیا میباشد کشورهای که بیش از همه در معرض این خطر قرار دارند کشورهای آسیائی - آفریقائی و آمریکای مرکزی و جنوبی میباشد با توجه باین مسئله حساس و مهم بود که بنا بفرمان شاهنشاه آریامهر برنامه بهداشت و تنظیم خانواده در ایران بمورد اجرا قرار گرفته هر خرد مند ایران در یکی از پیامهای خود فرمودند:

"در حال حاضر متأسفانه نزدیک به دو سوم از جمعیت جهان از کمبود مواد غذایی رنج میبرند و شاید بتوان این وضع را یکی از مهمترین و اساسی ترین علل عقب افتادگی اقتصادی و اجتماعی بشمار آورد و کوشش برای چاره جوئی آن را یکی از بارزترین جلوه‌های پیکار انسانها بخاطر توسعه و ترقی دانست" برنامه بهداشت و تنظیم

خانواده‌ها از سال ۶۳۴۶ در ایران بمرور اجرا قرار گرفت و در سراسر کشور توسعه پیدا کرد و سالانه صد ها نفر از بانوان آگاه و علاقمند از این برنامه استفاده میکنند . آنچه از نظر دید آموزشی در برنامه بهداشت و تنظیم خانواده قابل غور و بررسی میباشد تفهیم واقعی مردم به روح این برنامه و برانگیختن ایمان و اعتقاد توده‌های وسیع جامعه کیفیت آن و ارتباطی است که با سرنوشت آیند به سرور فاه آسایش عمومی دارد بنابراین اصل مسلم است تا خود ماعلت پیدا ایش این برنامه راندا نیم نمیتوان دیگران را از طریق آموزشی معتقد با جرای آن نمائیم . لذا بهتر است قبیل از ایجاد هرگونه ارتباط با توده مردم مابتد اء از خود سئوالی کنیم :

چه میدانیم ؟ چه باید بکنیم ؟ به کجا می‌خواهیم برویم ؟

بنابراین بهتر است قبلا "مشکلاتی که افزایش جمعیت از نظر اجتماعی اقتصادی و فرهنگی موجود می‌آورد تحلیل کنیم تا در خلال آن لزوم اجرای برنامه تنظیم خانواده را دریابیم .

۱- جنبه اقتصادی

در گذشته‌های از دانشمندان اقتصاد معتقد بودند که روزی خواهد رسید که با وجود استفادهاز کلیه امکاناتی که در اختیار انسان است معهدا مواد غذایی و آنچه از سترنج انسان بر اثر کشت و زرع حاصل میشود کفاف تغذیه جمعیت آنروز در نیار نخواهد داد . اگر هنوز افزایش جمعیت زندگی اجتماعی و خانواده‌گسی

ماراتهدید میکند ولی با توجه به افزایش سریع جمعیت بالا خره روزی بجاتحلیل خواهد
شد می بینیم که چگونه بیشتر زمینهای کشور ما قابل استفاد ه نیست و بنا بنظر متخصصین
کشاورزی سازمان ملل متحد فقط $\frac{1}{8}$ از تمام خاک ایران قابل کشت و زرع میباشد
طبق آمار سازمان خواربار و کشاورزی جهانی جمعیت کشورهای در حال توسعه
منجمله ایران در طی ۳۰ سال ۱۳ درصد افزایش یافته در صورتیکه افزایش تولید
مواد غذایی در این مناطق بیش از ۴ درصد نبوده است بنابراین تامین مواد غذایی
مردم کشور ما که جمعیت آن با چنین سرعتی پیش میرود در آینده د چاراشکال خواهد
بود گرچه کوششهای شریخش که در برنامه ریزی اقتصاد ی اخیر گردیده افزایش رشد
اقتصادی مملکت را به ۱۲ درصد رسانید ولی می بینیم که چگونه مقداری از این رشد
اقتصادی جذب افزایش جمعیت شده از طرف دیگر میدانیم که اگر افزایش جمعیت
گرفته نشود افزایش جمعیت با چنان سرعتی پیش میرود که رشد اقتصاد ی نمیتواند با آن
برابری نماید لذا وضع اقتصاد ی متزلزل میگردد . درآمد سرانه کمتر خواهد شد
همزینه زندگی زیاد و بالا خره سطح زندگی مردم ثابت خواهد ماند . بنابراین باید
افزایش جمعیت به نسبتی باشد که همیشه رشد اقتصاد ی ما از رشد جمعیت سریعتر
بود تا بتوان برای افراد کنونی و آینده کشور سطح زندگی بختری بدست آورد و برای
اجرای این برنامه های عمرانی و پیشرفت در کلیه شئون زندگی بر نیروی فعاله و انسانی
افزوده با توجه به منابع طبیعی این کشور و برنامه ریزی های دقیق و وسیع اقتصادی و

کشاورزی کشور ما در حال حاضر به قدری ضعیف است که نمی‌تواند تحمل جمعیت افزایش متعادل جمعیت را بنماید .

چون بنا به نظریه متخصصان علم اقتصاد افزایش درآمد ملل در آینده نزدیک امکان پذیر نخواهد بود ناچاراً "مجبوریم از طریق کنترل موالید سعی نمائیم افزایش جمعیت از ۲۰۰ میلیون در سال تجاوز ننماید آنچه را در باره اجرای تنظیم خانواده از نظر اقتصاد می‌مورد مطالعه قرار دادیم میتوان در این جمله کوتاه و مختصر خلاصه کرد که " لازم سرمایه گذاری اقتصادی متعادل بودن جمعیت است " .

در یگانه‌ترین مواردی که موجب کثرت است نیاز به مسکن گردیده افزایش جمعیت است تحولات و تغییرات شگرفی که هم اکنون زندگی اجتماعی ما را تحت تاثیر قرار داده و ما را بطرف زندگی صنعتی سوق میدهد اجتماع ما را در مقابل کمبود مسکن برای خانواده‌های مستقل قرار میدهد هنوز میتوان نمونه‌ای از خانواده‌ها را مشاهده کرد که والدین با فرزندانشان متاهل همگی در یک خانه زندگی میکنند ولی تحولات اخیر دیگر ایجاب نمیکند که پدر و مادر با فرزندانشان بالغ و ازدواج کرده در یک خانه زندگی کنند . تضاد میان نسل جدید و قدیم که خود زائید زندگی ماشینی است توافق و اتفاق نظر را در مسائل زندگی میان این دو نسل گرفته و شاید این امر نیز به مستقل زیستی فرزندان از والدین کمک نماید هم‌رازدواجی امروز برخلاف گذشته احتیاج به مسکن جدید دارد یا بعبارت دیگر به تعداد ازدواج‌هایی که در سال داریم به همان اندازه احتیاج

بواحد مسکونی مستقل نیز هست برای همه بخوبی آشکار است که یکی از مسائل زمان حال ما چه برای دولت و مقامات مسئول و چه برای افراد تامین مسکن است بنا بر این تامین مسکن مرد می که با سرعتی چنیین افزایش مینمایند آید آینه سده زندگی اجتماعی آنها را تهدید نمی نماید . مشکل دیگری که از نظر اجتماعی با توجه با افزایش جمعیت با آن روبرو هستیم مسئله بیکاری و تامین کار برای بیکاران است . تعداد افراد مولد کار (۵ تا ۶۴ ساله) هم اکنون در حدود ۷ میلیون میباشد و در ۳۰ سال آینده اگر افزایش جمعیت بهمین طریق پیش رود این عده به ۲۲ میلیون خواهد رسید بنا بر این آید بیکاری و کمبود کار را چگونه با افزایش سریع جمعیت میتوان حل کرد . زندگی اجتماعی مردم امروز تنها خواب و خوراک منتهی نمیشود . نسل جدید از والدین و اولیا^۴ امروز دولت ها میخواهند که وسائل اولیه زندگی امروز را برای آنان تامین نمایند در این صورت نباید والدین برای انجام این تقاضاها تعداد اولادان خود را تنظیم نمایند . اجرای برنامه تنظیم خانواده در آئند میتواند بسیاری از این آرزوها را بر آورد و تامین نماید .

تاریخچه افزایش جمعیت

علوم و دانش امروزه این مطلب را قبول کرده است که در حدود پانصد هزار تا یک میلیون سال است که بشر به سیاره کوچک زمین پناه داده است و تردیدی هم نیست پیش از اینکه غلات کشف شوند و یا حیوانات بصورت اهلی در خدمت بشر درآیند جوامع انسانی از نظر تعداد بسیار بسیار اندک بوده و حتی میتوان گفت پس از رسیدن باین مرحله از پیشرفت رشد جمعیت در اثر نوسانات شدید بسیار ناچیز بوده است و مدت مدیدی لازم بوده تا تعداد آن به اندازه قابل ملاحظه‌ای افزایش پیدا کند هم چنین از شواهد و مدارک تاریخی در دست است که اندازه و حجم جمعیت دنیا در حدود ۲۰۰ تا ۳۰۰ میلیون نفر یا رقمی بین ۲۰۰ تا ۳۰۰ میلیون نفر در آغاز عصر مسیح برآورد شده است ولیکن در مرحله‌ای از تاریخ که بنام عصر انقلاب صنعتی نام گرفته است وضع تغییر میکند چون انقلاب صنعتی باعث انقلابات و تغییرات در قدرت و حجم تولید مواد کشاورزی میگردد و خود بخود افزایش سریع قدرت تولید (نیروی انسانی) (کارگر) بدون تردید همراه با افزایش سریع جمعیت ابتدای آن در مغرب زمین و سپس در سایر نقاط جغرافیائی گردید تا اینکه میل صعودی در رشد جمعیت پیدا شد و بقدری توسعه پیدا کرد که از بدو پیدایش انسان تا آن زمان روند مشابهی وجود نداشته است. روند جدید رشد جمعیت در رابطه با تاریخ طولانی بشریت تنها به دو تا سه قرن اخیر محدود میگردد و این رشد یک حرکت و جهش ناگهانی

بنظر میرسد .

همانطوریکه اشاره رفت حد اکثر جمعیت کره زمین در آغاز عصر مسیح در حدود ۳۰۰ -
میلیون نفر تخمین زده شده است که تا آخر قرن ۱۷ در حدود ۱۷۰۰ سال پس
۶۰۰ میلیون نفر بالغ گردید و تنها یکبار افزایش مضاعف مشاهده گردید و حال آنکه
برای بار دوم پس از گذشت ۲۰۰ سال یعنی در پایان قرن ۱۹ جمعیت دوبرابر
شد و به ۱۲۰۰ میلیون نفر بالغ گردید و سومین بار برای مدت زمانی کمتر از یکصد سال
برای سال ۱۶۴۷ به ۲۴۰۰ میلیون نفر افزایش پدید آمد . و بالاخره جمعیت دنیا
در میانه سال ۱۶۶۳ اجمعاً به ۳۳۶۰ میلیون نفر و نرخ رشد آن معادل ۸/۱ درصد
و یا ۱۸ هزار برآورد شده است از این نظر با توجه باین نرخ رشد سال بسال
بطور متوسط ۵۷ تا ۶۰ میلیون نفر بر نفوس کره زمین افزود میشود هرگاه روند کنونی
افزایش ۸/۱ درصد ادامه یابد در سال ۱۶۱۰ رقم ۵۷۰۰ میلیون نفر را پشت سر
خواهد گذاشت و همچنین نرخ رشد کافی است که جمعیت دنیا را فقط در ۳۶ سال
دوبرابر نماید . اصولاً جمعیت با تولد افزایش و با مرگ و میر کاهش پدید میکند

با توجه باینکه قبل از عصر جدید اینگونه تعادل بعلت تنزل سطح زندگی و قحطی
امراض اپیدمیک - جنگها و غیره بوجود میآید اما در عصر جدید عوامل کاهش دهنده
نرخ رشد و کند کننده آهنگ افزایش و بالا بودن سطح زندگی و آموزش اجتماعی

تاریخ رشد جمعیت - احمد صومسی از انتشارات اداره کارآموزی بهداشت و

تنظیم خانواده

ویا تقلیل موثر نرخ ولادت طبق طرح و برنامه و سیاست جمعیت میسر است و این امر را در اکثر ممالک پیشرفته صنعتی مشاهده میکنیم .

رشد جمعیت

میدانیم که نرخ رشد جمعیت در کلیه نقاط جهان بیک شکل نمیتواند باشد در پاره‌ای از نقاط جهان جمعیت با سرعت در حال رشد است و در برخی از ممالک رشد قابل توجهی ملاحظه نمیشود و همچنین در موقع محاسبه نرخ رشد برای مناطق وسیع شامل چند کشور ارقام بین بالاترین نرخ ۲/۴ درصد جزایر پلزی و کمترین نرخ در کشورهای اروپای غربی ۰٫۸ درصد که در سال‌های ۱۹۶۰ تا ۱۹۶۳ بدین ترتیب تنظیم شده است .

"کشورهای پیشرفته"

"در زمان حاضر نرخ رشد جمعیت در کشورهای پیشرفته مثل اغلب کشورهای اروپایی و ژاپن پائین است و حد اکثر به یک درصد میرسد اما کشورهای پیشرفته چون کانادا ایالات متحده آمریکا استرالیا بعلت فراوانی منابع طبیعی و وضع اقتصادی خاص خود دارای رشدی در حدود ۲ درصد است که با نرخهای پینکسه چنانچه در حال مقایسه برآیم با کشورهای کم رشد و در حال توسعه که نرخ رشد

جمعیت ۳ درصد بالا تراست این نرخ چندان زیاد نیست .

ممالک در حال توسعه

" هم چنانکه در ممالک پیشرفته صنعتی و نوع نرخ رشد جمعیت وجود داشت مقصود از ایالات متحده کانادا و استرالیا و لانگدون نرخ تقریباً بالا جمعیت و باروری و نرخ در کشورهای در حال توسعه و کم رشد این وضع نیز وجود دارد کشورهای در حال توسعه دارای باروری در سطح بالا و نرخ مرگ و میر در حال پائین آمدن سریع و نرخ رشد طبیعی در حال افزایش و در کشورهای کم رشد نرخ باروری و مرگ و میر در سطح بالا و نرخ رشد جمعیت پائین است .

" در این دو حالت موت کاهش اساسی رشد جمعیت بیشتر مربوط میشود به روند تغییرات نرخ مرگ و میر تا سطح باروری زیر سطح باروری در هر دو حالت ثابت و بالا است بدین ترتیب با کاهش سریع نرخ مرگ و میر در این ممالک (در حال توسعه) احتمالاً سطح باروری نیز افزایش مییابد ولیکن این افزایش در مقایسه با کاهش سریع نرخ مرگ و میر قابل چشم پوشی است . نتیجه کاهش سریع مرگ و میر در صورتیکه سطح باروری همچنان ثابت باقی بماند کاملاً واضح است که رشد سریع افزایش جمعیت باشد و این پدیده‌ای است که در موگرافی به اصطلاح انفجار جمعیت یا انقلاب در موگرافیک شناخته شده است . پدیده انقلاب صنعتی و یا بهبودی شرایط زیستی بیش از دیگر فاکتورهای در موگرافیک در کاهش مرگ و میر

بطور مستقیم موثر بوده است پائین بودن نرخ مرگ و میریاره ای از ممالک از اواخر قرن هیجدهم شروع گردیده و این کاهش بعلمت توسعه و پیشرفت تمدن حدید و ترقی سطح زندگی عمومی و بهزیستی اجتماعی آغاز گردیده و همچنین در مراحل بعدی بعلمت رشد صنعت که نتیجه آن رشد شهرنشینی نرخ ولادت نیز رفته رفته رو بکاهش نهاده است . ضمناً یاد آور میگرد که کاهش نرخ باروری علل دیگری نیز داشته که آگاهی افردمان عمومی مردم از طرق مختلف و وسایل پزشکی جلوگیری از بارداری توسط مردان و زنان بوده . تغییرات و حرکاتی که در نرخهای حیاتی شکل گرفته نخست با پائین آمدن سطح مرگ و میر آغاز گردیده و این تحولات در کشورهای پیشرفته و مدرن یکباره صورت نگرفته بلکه با گذشت سالیان دراز شکل گرفت و مدت زمان لازم برای چنین تحولات حیاتی در ممالک اروپائی از یک قرن و نیم تا حداقل نیم قرن بوده است .

از یاد جمعیت و نتایج آن

۱۴۵ . «جمعیت دنیا از ۱/۵۵۰ میلیون در سال ۱۶۰۰ به ۱/۱۰۷ میلیون در سال ۲/۴۹۷ میلیون در سال ۱۹۵۰ افزایش یافت .
که این رقم در سال ۱۹۵۶ به ۲/۶۶۱ میلیون رسید و طبق نظریه همان راین مورد

نشریه احمد صومسی تحت عنوان تاریخ رشد جمعیت

احتمال دارد که حداقل جمعیت در سال ۱۶۷۵ به ۳/۸۰۰ میلیون نفر برسد
ونسبت افزایش بهمین میزان بوده است و از ۲/۲۳ درصد در سالهای ۱۹۰۰ -
۱۹۲۵ به ۳۱ درصد در سالهای ۱۶۲۵-۱۶۵۰ رسیده است» و طبق نظریه‌ها
بعید نیست که بتوان افزایش تا سال ۱۹۷۵ از ۳/۵ درصد تجاوز کند مشکل که مقهوران
رشد در بعضی از کشورهای کم رشد بمیزان بالاتری رشد بنمایند بخصوص در مورد
افزایش سریع جمعیت کودکان در کشورهای در حال توسعه که جمعیت کودکان
در سال ۱۹۵۰ بالغ بر ۹۱۰ میلیون نفر بوده است که از این رقم در حدود ۷۰۴-
میلیون نفر آنها در کشورهای کم رشد زندگی میکردند و بعلمت کاهش قابل ملاحظه که
در چند ده سال اخیر در میزان مرگ و میراطفال حاصل شده که خود باعث
افزایش بی سابقه جمعیت در تمام دنیا گردیده است موضوع یکی از دلایل پیشرفت
علم طب و بهداشت میباشد «زیرا در قرون گذشته میزان مرگ و میر کندتر کاهش
میافتد حالیه در برخی از کشورها میزان افزایش سالیانه جمعیت ۱ تا ۲ درصد است
و میزان مرگ و میر در سایر کشورهای کم رشد در حدی پائین تمیز از ۲۰ در هزار رسیده
است . (با میزان ۳ درصد افزایش تمداد جمعیت در ظرف ۲۴ سال به دو برابر
خواهد رسید) پیش بینی وضع آینده در زمینه ازدیاد جمعیت مشکل است ولی آنچه
قابل نظر است مسئله کاهش بیشتی در میزان مرگ و میر و تفهیر مختصری در میزان
تولد روی خواهد داد که البته درجه آگاهی مردم شرط اصلی است .»